

ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΣΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

Ιωάννα Τσίγκανου*

1. Προλεγόμενα

Η παρούσα μελέτη στηρίζεται σε ερευνητικό έργο του Ινστιτούτου Πολιτικής Κοινωνιολογίας του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών με τίτλο «Επιχειρηματικότητα, Κίνδυνοι και Ανταγωνισμός στο Ιστορικό Κέντρο της Αθήνας».¹ Η κεντρική προβληματική, που διαγράφει ταυτόχρονα και το συνεκτικό άξονα του έργου, αναπτύσσεται γύρω από συγκεκριμένες λιγότερο *ορατές ή/και αθέατες* όψεις του μεταναστευτικού ζητήματος στη χώρα. Στο κέντρο της διερεύνησης και με ευθύ τρόπο, τίθεται το κεφαλαιώδες ζήτημα της *κοινωνικής συνοχής* – μιας έννοιας ήδη από τη σύλληψή της διαφορούμενης και εμπειρικά προβληματικής² σ' ένα διαρκώς εξωγενώς και ενδογενώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον.

Στη συγκεκριμένη μελέτη, *τόπο* της διερεύνησης αποτέλεσε το λιγότερο ίσως ερευνητέο θέμα της *εμπορικής επιχειρηματικότητας – ανταγωνιστικότητας και της κοινωνικής συνοχής* αναφορικά με το μεταναστευτικό ζήτημα, το οποίο επελέγη να διευκρινιστεί εμπειρικά σε συγκεκριμένο κοινωνικο-

* Διδάκτωρ Κοινωνιολογίας του Εγκλήματος, Διευθύντρια Ερευνών, Αν/τρια Διευθύντρια Ινστιτούτου Πολιτικής Κοινωνιολογίας, ΕΚΚΕ.

1. Το εν λόγω έργο υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του διακριτού τμήματος «Χαρτογράφηση Κοινωνικο-οικονομικών Δραστηριοτήτων», του υποέργου «ΑΘΗΝΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ: ΕΜΕΙΣ ΚΑΙ ΟΙ «ΑΛΛΟΙ» ΟΙ «ΑΛΛΟΙ» ΚΙ ΕΜΕΙΣ» του Επιχειρησιακού Προγράμματος «ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ» (Γ' ΚΠΣ, ΑΡΙΣΤΕΙΑ ΣΕ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΑ Γ.Γ.Ε.Τ., 2ος κύκλος, Υπουργείου Ανάπτυξης). Το παρόν κείμενο αποτελεί μια πιο εκτενή εκδοχή του κειμένου με τίτλο «ΔΗΜΟΣΙΟ-ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΣΤΟ ΠΕΔΙΟ ΤΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ: ΜΕΙΓΜΑ ΣΕ ΑΜΦΙΣΒΗΤΗΣΗ ΚΑΙ ΚΡΙΣΗ», το οποίο ανακοινώθηκε στο Διεθνές Συνέδριο Εγκληματολογίας – Ιούνιος 2008 – Αθήνα.

2. Βλ. σχετικά, Maloutas Th. and Pantelidou M., 2004, «The glass menagerie of urban governance and social cohesion: Concepts and stakes/concepts as stakes», *International Journal of Urban and Regional Research*, vol. 28, no 2, σ. 449-465.

ιστορικά διαμορφωμένο γεωγραφικό χώρο, το *ιστορικό κέντρο της Αθήνας*. Ως γνωστόν, ο χώρος αυτός συνιστά εκτός από τόπο ποικίλων οικονομικών –εμπορικών δραστηριοτήτων και *τοπίο οίκησης*–, το οποίο υφίσταται συνεχείς αναδιατάξεις και μεταβολές, γεγονός που τον καθιστά ιδιαίτερα ενδιαφέροντα ερευνητικά. Στο εν λόγω έργο, η πόλη και οι μεταλλαγές της συνιστούν κεντρικά ζητήματα. Η δε επικέντρωση σε συγκεκριμένη περιοχή της πόλης επιτρέπει να διερευνήσουμε με περισσότερη λεπτομέρεια πώς κυριάρχα οι «ντόπιοι» και δευτερευόντως οι «ξένοι» διαμορφώνουν την καθημερινότητα σε μεταλλαγμένους χώρους (και από την εισροή, εγκατάσταση και δραστηριοποίηση αλλοδαπών – εθνοτικών επιχειρήσεων και μεταναστών), όπου οι δραστηριότητες και πρακτικές διαμορφώνονταν και μεταβάλλονταν ιστορικά με διαφορετικούς όρους.

Στη βάση αυτής της οπτικής η εμπειρική διερεύνηση επικεντρώθηκε στο *ιστορικό κέντρο της Αθήνας*, ως σημείου συνάντησης του τοπικού με το παγκόσμιο, όπου διασταυρώνονται «*συνεχώς μεταβαλλόμενοι αστερισμοί διαδρομών*»,³ και όπου η έννοια του «*ανήκειν*» αποτελεί αντικείμενο συνεχούς διαπραγμάτευσης. Το *ιστορικό κέντρο της Αθήνας*, συνιστά, ιστορικά, την καρδιά, την πνοή, τη φυσιογνωμία των κοινωνικο-οικονομικών και πολιτισμικών δραστηριοτήτων της Πρωτεύουσας. Η ανάμειξη χρήσεων, κοινωνικών ομάδων, κοινωνικο-οικονομικών και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων που χαρακτηρίζουν την Πρωτεύουσα είναι φανερή στην περιοχή αυτή, η οποία κατά τις τελευταίες δεκαετίες έχει υποστεί σημαντικές αλλαγές, μεταβολές και αλλοιώσεις. Στο πλαίσιο αυτό διερευνώνται ερωτήματα σχετικά με τους λόγους αυτών των αλλαγών, των μεταβολών στην ιδιωτική και συλλογική κατανάλωση ή/και διάθεση προϊόντων, η δημιουργία νέων ή η αλλαγή του χαρακτήρα υφιστάμενων λειτουργιών εμπορίου και αναψυχής, οι εξελίξεις στην αγορά, οι επεμβάσεις στο χώρο, οι χρήσεις του δημόσιου χώρου και των υποδομών, κ.λπ.

Η παραπάνω έμφαση στην ιστορική και κοινωνικο-γεωγραφική διάσταση του «*χώρου-τόπου*» θέτει σημαντικά ερωτήματα για τον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζεται ο χώρος. Οι έννοιες που συγκροτούνται για το σκοπό αυτόν αναφέρονται τόσο σε πολύ υλικές πλευρές, όσο και σε συμβολισμούς, νοηματοδοτήσεις και προσφέρονται για πολλαπλές αναγνώσεις. Χώρος και τόπος, όρια, διαδρομές, ροές και δίκτυα αλλά και ταυτότητα/τες του τόπου, ιδιαιτερότητες, διαφορές, απόσταση και εγγύτητα, απομόνωση και σύνδεση

3. Massey D., 2005, *For Space*, Oxford, Sage, σ. 151.

αποκτούν ένα ιδιαίτερο περιεχόμενο και συνδηλώσεις. Ακολουθώντας την προσέγγιση της Βαΐου,⁴ ο χώρος/τόπος, *δεν αντιμετωπίζεται απλά ως υλικό κατασκεύασμα αλλά ως προϊόν κοινωνικο-οικονομικών και πολιτισμικών σχέσεων και διαδράσεων, συμπεριλαμβανομένων και αυτών που κατασκευάζουν όρια σαν αυτά που υπερβαίνουν τα μεταναστευτικά ρεύματα*. Πρόκειται για μια επιλογή που επιχειρεί να αφουγκραστεί αποσιωπημένες ή αγνοημένες πλευρές της αστικής εμπειρίας.

Στη συνέχεια, το καθαυτό αντικείμενο του έργου *κατασκευάστηκε* εξ αρχής με τρόπο που αναδεικνύει τόσο την πρωτοτυπία της διερεύνησης όσο και την ανάγκη μιας σύνθετης και πολυεπίπεδης θεωρητικής επεξεργασίας της εμπειρικής συνέντευξης ποικιλίας δεδομένων. Στο πλαίσιο αυτό, κυρίαρχο ερευνητέο ζήτημα αποτέλεσε το ερώτημα της μεταφοράς / μετατόπισης «κινδύνων» και «διακινδυνεύσεων» από το οικονομικό πεδίο στο ποινικό και το αντίθετο.⁵

2. Τα ευρήματα

Μια συνολική θεώρηση των ερευνητικών δεδομένων που προέκυψαν από 1.232 επαφές και 850 συνεντεύξεις (πρόσωπο με πρόσωπο) με Έλληνες επιχειρηματίες που δραστηριοποιούνται οι 730 στο ιστορικό κέντρο της Αθήνας και οι 120 σε τέσσερις διαφορετικές εμπορικές περιοχές ελέγχου - προάστια των Αθηνών (Δήμος Χαλανδρίου, Δήμος Καματερού, Δήμος Γλυφάδας και Δήμος Καλλιθέας), το 2007 (συγκεκριμένα από το Σεπτέμβριο του 2006 έως τον Νοέμβριο του 2007, και ποσοστό ανταποκρισιμότητας 65%), καταδεικνύει τα ακόλουθα:

Όπως φάνηκε από το πεδίο (καταγραφή επί του πεδίου και εξαγωγή τυπικού και αντιπροσωπευτικού δείγματος ελληνικών καταστημάτων – επιχειρήσεων επί προσόψεως – με είσοδο επί οδού, πλατείας, στοάς, πεζόδρομου κ.λπ., του εμπορικού κέντρου της Αθήνας όπως αυτό ορίζεται τοπογραφικά / πολεοδομικά από το «τρίγωνο» που σχηματίζουν οι οδοί Μητροπόλεως – Πειραιώς – Πλατεία Ομονοίας - Πανεπιστημίου – Πλατεία Συντάγματος κα-

4. Βλ. σχετικά Βαΐου Ντ. κ.ά., 2007, «Μετανάστευση, Φύλο, Αστικός Χώρος: Αναζητώντας τις αλληλοτομίες τριών προσεγγίσεων στην Αθήνα», στο *Γεωγραφίες*, no 13, σ. 55-65.

5. Το εν λόγω έργο αποτελεί το εμπειρικό επιστέγασμα σχετικών με το θέμα αυτό θεωρητικών προβληματισμών περί των οποίων βλ. σχετικά το Τσίγκανου Ι., 2002, *Οι εγκληματολογικές όψεις του κοινωνικού αποκλεισμού*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σ. 15-104.

θώς και στις κεντρικές εμπορικές αρτηρίες των περιοχών ελέγχου), η εγκατάσταση αλλοδαπών-εθνοτικών επιχειρήσεων είναι πλέον ορατή με ευκρίνεια και σε ποσοστό 7%+.

Η εικόνα των επιχειρήσεων του δείγματος αποτελεί το ακριβές αποτύπωμα αυτού που ονομάζεται η *ραχοκοκκαλιά της ελληνικής οικονομίας*. Πραγματικά, πρόκειται για την εικόνα της ελληνικής μικρομεσαίας επιχείρησης, κατά κανόνα οικογενειακής, με πολυετή εμπορική παρουσία και όλα τα χαρακτηριστικά του ελληνικού νοικοκυρεμένου τρόπου άσκησης εμπορίου και έκθεσης των προϊόντων προσαρμοσμένου οπωσδήποτε στις σύγχρονες ανάγκες διαφήμισης και προσέλκυσης πελατών. Ο/η Έλληνας/ίδα επιχειρηματίας κατά κανόνα ανήκουν στην ευρύτατη παραγωγική ηλικία των 24-65 ετών, ενώ δραστηριοποιούνται επαγγελματικά σε σημαντικά μικρότερο βαθμό βέβαια, και σε μικρότερες αλλά και μεγαλύτερες ηλικιακές κατηγορίες. Πρόκειται για οικογενειάρχες κυρίως, καλής μόρφωσης και πλέον ικανοποιητικής για την άσκηση εμπορίου. Η πλειονότητα *μετέρχεται την εμπορίαν κατ' επάγγελμα*, και την αντιμετωπίζει ως *επάγγελμα διά βίου*. Σημαντικός αριθμός των επιχειρήσεων διαθέτει υποκαταστήματα σε άλλες περιοχές της Αθήνας, στην ελληνική επαρχία αλλά και σε πόλεις του εξωτερικού με τρόπο που αναδεικνύει την *κοσμοπολίτικη* όψη του ελληνικού επιχειρηματικού πνεύματος και δράσης. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι οι χώρες στις οποίες υπερσυγκεντρώνονται ποσοστά υπερβαίνουν τις 20, με παγκόσμια γεωγραφική διασπορά (από Ιαπωνία και Κίνα μέχρι Αμερική και Αυστραλία), ενώ το πεδίο αυτό αποτελεί έναν από τους προνομιακούς χώρους δραστηριοποίησης των γυναικών, ως επιχειρηματιών, σε σημαντικά υψηλά ποσοστά σε σχέση με τα αντίστοιχα των ανδρών.

Η κρίση φαίνεται πως είχε αρχίσει να αγγίζει την αγορά για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις πριν την παγκόσμια οικονομική κρίση του Οκτωβρίου του 2008. Το 40% περίπου των επιχειρήσεων του δείγματος περιέγραψε τον κύκλο εργασιών (τζίρο) της επιχείρησης κατά την τελευταία πενταετία ως καθόλου ικανοποιητικό ή ακόμη και απογοητευτικό, με το 35% να τον βρίσκει απλά ικανοποιητικό, το 16% μάλλον ικανοποιητικό και μόλις το 3% πολύ ικανοποιητικό. Στη συνέχεια, ήδη από το 2007 οι επιχειρηματίες έδιναν *αρνητικά προγνωστικά για το μέλλον της επιχείρησής τους*, καθώς μόνο το 25% αντιμετώπιζε αισιόδοξα το μέλλον της επιχείρησης ενώ οι υπόλοιποι δήλωναν κακές προοπτικές, δύσκολη ανάπτυξη, ένταση του ανταγωνισμού, αβέβαιο μέλλον.

Οι Έλληνες επιχειρηματίες του δείγματος πίστευαν το 2007 ότι η αγορά *διέρχεται κρίση στο συντριπτικό ποσοστό του 86% (απόλυτα και το 9,2% εν*

μέρει). Ως σημαντικότεροι λόγοι γι' αυτήν την κρίση εντοπίζονται η οικονομική ανέχεια – πτώση της αγοραστικής δύναμης των πολιτών (73,3% του συνόλου των απαντήσεων), η γενικότερη οικονομική κρίση (67,5%), τα μέτρα του κράτους (31%), η φορολογία των επιχειρήσεων (24%), ο ανταγωνισμός (22%), η ανεργία (16%), η γραφειοκρατία (13,5%), η δραστηριοποίηση αλλοδαπών επιχειρηματιών (12%), ο υψηλότοκος δανεισμός (9,5%), ενώ μικρότερα ποσοστά συγκεντρώνουν οι απαντήσεις, *υψηλό κόστος παραγωγής, προμήθειας, διακίνησης προϊόντων και η αλλαγή στις καταναλωτικές συνήθειες*.

Μάλιστα οι επιχειρηματίες δηλώνουν ότι τον τελευταίο καιρό η *επιχείρησή βρίσκεται σε ύφεση (28%), η κίνηση είναι μέτρια (37%), κινείται απλώς καλά (27%), και μόλις σε ποσοστό 5,7% τα πηγαίνει πολύ καλά*.

Τα κριτήρια δε στα οποία βασίζουν την επιτυχία ή την αποτυχία της επιχειρηματικότητας αφορούν, γενικά, ως προς την επιτυχία, να *ανήκει η επιχείρηση σε γνωστή αλυσίδα καταστημάτων (5%), στη διασφάλιση της καλής ποιότητας των προσφερόμενων προϊόντων/υπηρεσιών (7,7%), την προσωπική εργασία (μεράκι) και την καλή δουλειά (8%), στη χρονική διάρκεια/κύκλο ζωής της επιχείρησης (3%), στην τοποθεσία της επιχείρησης (1,3%), στις τιμές (3,3%), στη συγκεκριμένη πελατεία (1,3%)*. Ως προς την αρνητική πορεία της επιχείρησης (υπερσυγκέντρωση ποσοστών), σημαντική θέση καταλαμβάνουν, η *οικονομική κρίση και η συνεπαγόμενη κρίση στο εμπόριο (38%), ο ανταγωνισμός (6,5%), στις επιχειρήσεις αλλοδαπών και το μη στεγασμένο εμπόριο (2,2%), στις απεργίες και διαδηλώσεις (4,5%), στην ανεργία (1,3%), στην ύπαρξη πολυκαταστημάτων (1,5%), στην ακρίβεια (2,5%), στη συμπεριφορά του κράτους απέναντι στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις – υψηλότοκος δανεισμός (3%)*. Ειδικότερα, όταν η επιχείρηση δεν πηγαίνει καλά αυτό αποδίδεται στη *γενικότερη οικονομική κρίση (83%), στην επιχειρηματική πολιτική του κράτους (45,5%), στον ανταγωνισμό με άλλες επιχειρήσεις (44%), στον αθέμιτο ανταγωνισμό (32%), στην υψηλή φορολογία (38,5%), στην ανεργία (36,1%), στη γενικότερη υποβάθμιση της περιοχής που βρίσκεται η επιχείρηση (23%), στην εγκατάσταση καταστημάτων από αλλοδαπούς (22%), στην έλλειψη επιχειρηματικών κινήτρων (20,5%), στον υψηλότοκο δανεισμό (20,5%), στη γραφειοκρατία (20,2%), στις καταναλωτικές συνήθειες των αγοραστών (16,5%)*.

Ειδικότερα ως προς την επιχειρηματική πολιτική του κράτους, ο Έλληνας επιχειρηματίας σε συντριπτικά ποσοστά δηλώνει ότι *δεν ενισχύει τη δραστηριότητά του (69%), ούτε ενισχύει τις πρωτοβουλίες του (70%),* ενώ πιστεύει ότι *γενικά επηρεάζει την επιχειρηματικότητα (απολύτως 61% και εν μέρει 13%)* και

περιορίζει την εξάπλωση των επιχειρήσεων (απολύτως 51% και εν μέρει 12,3%). Οι τρόποι δε με τους οποίους το κράτος παρεμβαίνει και επηρεάζει την επιχειρηματικότητα είναι *με τη φορολογία, τη γραφειοκρατία, δεν παίρνει μέτρα για το παραεμπόριο κι έτσι το προωθεί, δεν ενισχύει τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, δεν δίνει κίνητρα, δεν ενδιαφέρεται και αδιαφορεί, δεν βοηθάει τους επιχειρηματίες εφαρμόζοντας κατάλληλη πολιτική αντιμετώπισης της οικονομικής κρίσης, δεν προστατεύει τις επιχειρήσεις από τον ανταγωνισμό, ενισχύει αντιθέτως την εξάπλωση πολυκαταστημάτων, ευνοεί τους αλλοδαπούς επιχειρηματίες, δεν δίνει επιχορηγήσεις, δεν παρεμβαίνει στην ακρίβεια, δεν ελέγχει τις εισαγωγές, το εφαρμοζόμενο ωράριο δεν συμφέρει, οι εισφορές των εργοδοτών είναι υψηλές, δεν δίνει δάνεια και αυξήσεις σε μισθούς και συντάξεις για να στηρίξει την κατανάλωση, δεν υπάρχει αστυνόμευση, η γενικότερη πολιτική που εφαρμόζεται είναι «κακή».*

Ειδικότερα, ο τρόπος διαμόρφωσης της αγοράς σε θέματα ανταγωνισμού έχει αρνητικές επιπτώσεις στην άσκηση της ελληνικής επιχειρηματικότητας (58%). Ο πιο σημαντικός ανταγωνιστής για τον Έλληνα επιχειρηματία είναι *οι ελληνικές επιχειρήσεις ιδίου είδους (31%), έπονται τα πολυκαταστήματα (26%), έπονται οι πολυεθνικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα (13,5%) και, με ανάλογο ποσοστό, οι ξένες επιχειρήσεις ιδίου είδους και, τέλος, την τελευταία θέση καταλαμβάνουν οι πλανόδιοι μικροπωλητές (7%)*. Οι επιπτώσεις του τρόπου διαμόρφωσης της αγοράς σε θέματα συνθηκών εργασίας είναι αρνητικές για τον εργοδότη (απόλυτα 51% και εν μέρει 23%), σε θέματα ωραρίου (απόλυτα 46,5% και εν μέρει 30%), σε θέματα ποιότητας προϊόντων (απόλυτα 26,7% και εν μέρει 26,2%), σε θέματα ασφάλειας των συναλλαγών (απόλυτα 30,4% και εν μέρει 37%), στις συνθήκες εργασίας για τον εργαζόμενο (απόλυτα 48,6% και εν μέρει 21,7%).

Οι επιχειρηματίες εμφανίζονται δυσαρεστημένοι και από το γεγονός ότι δεν συνιστούν πλέον προνομιακούς παίκτες και πρωταγωνιστές στο παιχνίδι της άσκησης της εξουσίας. *Δεν αποτελούν πλέον προνομιακούς συνομιλητές στη διαδικασία λήψης αποφάσεων για ζητήματα που τους αφορούν*. Όπως δηλώνουν με εμφανή σημάδια δυσαρέσκειας *οι αρμόδιες υπηρεσίες του κράτους δεν ενδιαφέρονται για τα προβλήματά τους* στο συντριπτικό ποσοστό του 74,5% (απόλυτα και 11% εν μέρει). Σε ανάλογα ποσοστά δηλώνουν πως *δεν ακούγεται η φωνή τους όταν λαμβάνεται κάποια απόφαση που τους αφορά (78% απόλυτα και 8,1% εν μέρει)*, ενώ το 65,5% δηλώνει πως *ούτε τα ΜΜΕ προβάλλουν τις απόψεις τους*.

Οι ερωτώμενοι επιχειρηματίες πιστεύουν ότι η περιοχή της επιχείρησής /καταστήματός τους τα τελευταία χρόνια υποβαθμίστηκε (38,3%), αναβαθμί-

στηκε (27%), ενώ για το 30% έμεινε η ίδια. Βασικές αιτίες αναβάθμισης συνιστούν: Η λειτουργία μετρό (21%), η εμπορική περιοχή και η άνοδος της ποιότητας των καταστημάτων (20%), πεζόδρομος (21%), λόγω Ολυμπιακών (12%), ανακαίνιση κτηρίων (13%), νέες επιχειρήσεις/νέα κτήρια (20%), περισσότερη κίνηση (7%), περιποίηση χώρου/καθαριότητα (3%), μείωση κρουσμάτων κλοπών (1,5%), μεγάλη αξία ακινήτων (2%), ύπαρξη αστυνομίας (3%), απομάκρυνση ναρκομανών (3%). Βασικές αιτίες υποβάθμισης συνιστούν: Οι πλανόδιοι (13,5%), οι αλλοδαποί (29%), η οικονομική κρίση (9,6%), οι πορείες (11,5%), οι ναρκομανείς/ΟΚΑΝΑ (28%), το παραεμπόριο (2%), τα παλαιά κτήρια (3%), οι μικροαπατεώνες (2,5%), η αύξηση της εγκληματικότητας (9%), η απομόνωση της περιοχής (4%), ζημιά από την πεζοδρόμηση (5%), κλειστά μαγαζιά (4,3%), έλλειψη στάθμευσης (7%), το τραμ (3,8%), πολλά σκουπίδια (2,5%), το κράτος δεν βοηθάει (4%), έλλειψη αστυνόμευσης (1%), νυχτερινά μαγαζιά/μπαρ (2%), πολυεθνικές/πολυκαταστήματα (1%), δεν έχει γίνει καμμία επένδυση (1%).

Το 63,2% του δείγματος πιστεύει πως η περιοχή έχει αλλάξει επιχειρηματικά τον τελευταίο καιρό, το 22% πως όχι και το 13% δεν γνωρίζει/δεν απαντά. Οι αλλαγές εντοπίζονται στα ακόλουθα: υποβάθμιση (15,5%), στην οικονομική κρίση (4%), στην πληθώρα καταστημάτων και στα πολυκαταστήματα (24,5%), στις πορείες (1,5%), άνοιξαν κινέζικα / αλλοδαποί επιχειρηματίες / πλανόδιοι (20%), έχουν κλείσει πολλά μαγαζιά (14,5%), αλλαγή καταστήματος/είδους (17%), μείωση τζίρου (1,2%), ενώ μικρά ποσοστά καταλαμβάνουν οι κατηγορίες κατασκευή μετρό, επενδύσεις, τραμ/πεζοδρομήσεις, αναπαλαιώσεις κτηρίων, αύξηση ενοικίων, οδικό δίκτυο, έλλειψη αστυνόμευσης/ασφάλειας, απομάκρυνση του αγοραστή από το κέντρο, έλλειψη πάρκινγκ, ναρκομανείς κ.λπ.

Ως προς τα μέτρα που θα πρέπει να λάβει το κράτος για την ενίσχυση της επιχειρηματικής δραστηριότητας, οι Έλληνες επιχειρηματίες προτείνουν:

Μείωση της φορολογίας (30% των απαντήσεων), επιδοτήσεις επιχειρήσεων (24%), αύξηση μισθών (6%), μείωση δαπανών ΙΚΑ / ενοικίων (3%), να διώχνει τους αλλοδαπούς (7,5%), να περιορίσει την εισαγωγή (1,3%), να περιορίσει τη γραφειοκρατία (6%), να επιτρέπει δανεισμό με χαμηλούς τόκους (3,5%), κάτι πρέπει να γίνει με τις πορείες/διαδηλώσεις (4,2%), να περιορίσει το παραεμπόριο (4,5%), να πάρει μέτρα για τη βελτίωση της οικονομικής κατάστασης των πολιτών (6%), αστυνόμευση/μείωση της εγκληματικότητας (4%), καθαριότητα (1%), απομάκρυνση τοξικομανών (2%), να ενδιαφερθεί το κράτος - δεν υπάρχει κράτος να ενδιαφερθεί (3%), να μειωθεί η ανεργία (2%), να περιορίσει τις πολυεθνικές (2%), κοινή αντιμετώπιση

Ελλήνων / αλλοδαπών / κοινή φορολογία (1,1%), βελτίωση περιοχών κέντρου (2,2%), κ.λ.π.

Οι Έλληνες επιχειρηματίες του δείγματος σε ποσοστό 36,1% έχουν αρνητική γνώμη για τις ξένες επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην περιοχή. Σε ποσοστό 45% δηλώνουν πως έχουν αδιάφορη γνώμη και μόλις το 11% έχει θετική γνώμη. Ο ανταγωνισμός φαίνεται να διχάζει και ως προς τη συνεργασία ελληνικών και ξένων επιχειρήσεων η οποία όπου εντοπίζεται αφορά κυρίως προμήθεια προϊόντων και πρώτων υλών ή εισαγωγή προϊόντων.

Σε ερωτήσεις ελεύθερου συνειρμού, «αλλοδαπός επιχειρηματίας» για τον πληθυσμό του δείγματος σημαίνει *Κινέζος επιχειρηματίας (68%), Αλβανός (14,5%), Πακιστανός (4%),* ενώ πολύ μικρά ποσοστά συγκεντρώνουν οι εθνικότητες των *Αράβων, Αμερικανών, Ρώσων, Ινδών, Ευρωπαίων γενικά, Βουλγάρων, Ισπανών, Ιταλών, Γερμανών, Κυπρίων, Εβραίων, Ρουμάνων, Αιγυπτίων, Πολωνών, Συρίων, Ασιατών γενικά, και «Μαύρων».*

Η *στρατολόγηση υπαλλήλων* από τη δεξαμενή υποψηφίων Ελλήνων και «ξένων» υπόκειται για τον Έλληνα επιχειρηματία στην ύπαρξη συγκεκριμένων χαρακτηριστικών, δεξιοτήτων και προσόντων, όπως, και κατά προτεραιότητα, γυναίκες σε μεγαλύτερο ποσοστό από άνδρες, ως προς το φύλο - που εξηγείται από τη φύση των εργασιών - και Έλληνες (20% ποσοστό επί του συνόλου των απαντήσεων) ως προς την εθνικότητα. Επίσης, σημαντικό ποσοστό στα κριτήρια καταλληλότητας καταλαμβάνουν η νεαρή ηλικία, η ευγένεια, η συνέπεια, η μόρφωση. Το πνεύμα συνεργασίας, η καλή διάθεση, η τιμιότητα ως πρόκριμα εμπιστοσύνης, η προγενέστερη εμπειρία, η εργατικότητα, ενώ χαμηλό ποσοστό κατέχει η εξυπνάδα (3,5%) και εξαιρετικά χαμηλό ποσοστό τα υψηλά προσόντα (0,6%).

Η εξέταση της σχέσης - συγχρωτισμού - Ελλήνων και «ξένων» εξετάζομενη τόσο στο επίπεδο του επιχειρηματικού ανταγωνισμού όσο και στο επίπεδο των Ελλήνων επιχειρηματιών ως καταναλωτών αλλά και ως εργοδοτών καταδεικνύει τα ακόλουθα:

Ο Έλληνας επιχειρηματίας, ως καταναλωτής, μόνο κατά το 30% ψωνίζει από καταστήματα αλλοδαπών. Όταν ψωνίζει, δεν ξεφεύγει από τα κυρίαρχα καταναλωτικά πρότυπα της εποχής αφού επενδύει κυρίως σε *ρούχα, τρόφιμα, τσάντες, αξεσουάρ.* Όσοι δεν ψωνίζουν από καταστήματα αλλοδαπών το κάνουν διότι *προτιμούν τους Έλληνες (10%), δεν τους αρέσει η ποιότητα των προϊόντων (47,5%), δεν χρειάστηκαν κάτι από τα καταστήματά τους (30%),* αλλά και γιατί *δεν θέλουν να τους ενισχύουν (6%).*

Η μεγάλη πλειονότητα των Ελλήνων επιχειρηματιών ως εργοδοτών (4/5) δεν απασχολούν αλλοδαπούς εργαζόμενους κυρίως γιατί *δεν έτυχε, δεν*

υπάρχει λόγος, δε χρειάστηκε, η επιχείρηση είναι οικογενειακή (60%) αλλά και ευθέως διότι δεν προσλαμβάνω αλλοδαπό (4%), προτιμώ τους Έλληνες (5%), αυτή είναι η πολιτική της επιχείρησης (2%), δεν γνωρίζουν τη δουλειά (3%) ή τη γλώσσα (2,5%), υπάρχει θέμα εμπιστοσύνης (1%) κλπ.

Βέβαια, η παρουσία «ξένων» ως υπαλλήλων στην ελληνική μικρομεσαία επιχείρηση έχει ήδη κάνει δειλά την εμφάνισή της καθώς καταλαμβάνει το 1/5 του συνολικού ποσοστού των εργαζομένων και καταλαμβάνει κατά τα 2/3 τις περισσότερες αθέατες και κατώτατες θέσεις της υπαλληλικής ιεραρχίας (καθαριστές, μεταφορείς, αποθηκάριοι) και μόνο κατά το 1/3 θέσεις βιτρίνας (πωλητές). Στα αρνητικά στοιχεία για την πρόσληψη ενός αλλοδαπού ως εργαζόμενου/υπαλλήλου, καταγράφονται: η δυσκολία στην επικοινωνία, λόγω γλώσσας και νοοτροπίας, η επιφυλακτικότητα και η κρίση εμπιστοσύνης, η κακή εικόνα για την επιχείρηση, ακόμα και η απειλή της ανεργίας για τους Έλληνες υποψήφιους.

Στη βάση καταγραμμένων εμπειριών συνεργασίας με αλλοδαπούς εργαζόμενους / υπαλλήλους, οι επιχειρηματίες συγκαταλέγουν την εργατικότητα, τη φιλοτιμία και την προθυμία των αλλοδαπών υπαλλήλων τους στα θετικά, κάποιοι περιγράφουν ως απλώς καλή (4%), την εμπειρία τους αυτή, ενώ άλλοι συγκαταλέγουν στα θετικά τη χαμηλή αμοιβή σε σχέση με την παρεχόμενη υπηρεσία (5%). Υπάρχει και ένα 2,5% που δηλώνει πως δε θέλει αλλοδαπούς, και το 7,4% που δεν βρίσκει τίποτε θετικό. Ανάμεσα στα αρνητικά εμπειριών τέτοιας συνεργασίας συγκαταλέγονται κυρίως το πρόβλημα της γλώσσας (12%) και το ζήτημα εμπιστοσύνης (15%).

Από την άλλη πλευρά, οι ερωτώμενοι δηλώνουν πως υπάρχουν αλλοδαποί κάτοικοι στην περιοχή της επιχείρησης/καταστήματος σε ποσοστό 55,5%, σε ποσοστό 10,5% ότι δεν υπάρχουν ενώ το 32% δεν γνωρίζουν ή δεν απαντούν! Την ύπαρξη αλλοδαπών στην περιοχή το 11,5% την αξιολογεί θετική, το 34,5% αρνητική και το 51,2% ως άνευ σημασίας. Το 64,5% δηλώνουν πως υπάρχουν αλλοδαποί επιχειρηματίες στην περιοχή, το 15% ότι δεν υπάρχουν και το 19% δεν γνωρίζει ή δεν απαντά. Την ύπαρξη αλλοδαπών επιχειρηματιών στην περιοχή την αξιολογεί θετικά το 16%, αρνητικά το 43,5% και το 35,5% ως άνευ σημασίας.

Στο κεφάλαιο του εντοπισμού των λοιπών «κινδύνων» και «διακινδυνεύσεων» για το σύγχρονο Έλληνα επιχειρηματία που δραστηριοποιείται στο ιστορικό κέντρο της Αθήνας, η περιοχή λειτουργίας της επιχείρησης/συγκεκριμένου καταστήματος θεωρείται σχετικά ασφαλής σε ποσοστό 33%, καθόλου ασφαλής σε ποσοστό, 23%, λίγο ασφαλής σε ποσοστό 18,2%, ενώ ικανοποιητικά ασφαλής σε ποσοστό 13,6% και απόλυτα ασφαλής σε ποσοστό

10,3%. Δηλαδή ασφαλείς αισθάνονται το ¼ περίπου του πληθυσμού του δείγματος.

Στη συνέχεια καταγράφεται η *ευάλωτη θέση* των επιχειρήσεων κυρίως ως θυμάτων (ή πιθανών θυμάτων) αδικημάτων κατά της περιουσίας/ιδιοκτησίας αλλά και κατά προσώπων. Ειδικότερα: οι επιχειρηματίες, και σε ποσοστό 52%, δηλώνουν ότι έχουν υποπέσει στην αντίληψή τους κρούσματα επιθέσεων κατά προσώπων στην περιοχή του καταστήματος/επιχείρησής τους, τα οποία κατά τα 4/5 των θετικών απαντήσεων έχουν συμβεί αρκετά συχνά, συχνά και πολύ συχνά, και κατά το 1/5 μόνον σπάνια. Κατά τη γνώμη τους, αυτές οι επιθέσεις γίνονται κυρίως για κλοπή/ληστεία (65,5% των απαντήσεων), για χρήματα ή οικονομικούς λόγους (24%), για ναρκωτικά (13%), για παρεξηγήσεις / καυγάδες (3%), ως τρομοκρατικές ενέργειες (1,1%). Αναφορικά με τους δράστες αυτών των επιθέσεων, κατά τη γνώμη τους αυτοί ανήκουν κυρίως σε μεικτές ομάδες Ελλήνων-αλλοδαπών (51% των απαντήσεων), κατά δεύτερο λόγο είναι αλλοδαποί (22,3%) και κατά τρίτο λόγο Έλληνες (11,3%). Ως προς την εθνικότητα των αλλοδαπών δραστών οι επιχειρηματίες πιστεύουν ότι πρόκειται για Αλβανούς (32% των απαντήσεων), Βαλκάνιοι γενικώς (11%), Ρουμάνοι ειδικά (10,5%), Ρώσοι (8%), Ασιάτες (6%), Κούρδοι (5,3%), Ιρακινοί (2,5%), Πακιστανοί (2%), Κινέζοι μόλις (1,5%), αλλά και «νέγροι» (2%) και «τοξικομανείς» (2%). Σημαντικό είναι το ποσοστό του 40% που δεν απάντησε την ερώτηση.

Αναφορικά με αδικήματα κατά της περιουσίας οι επιχειρηματίες, και σε ποσοστό 58% (μεγαλύτερο του προηγούμενου για τα αδικήματα κατά προσώπων), δηλώνουν ότι έχουν υποπέσει στην αντίληψή τους κρούσματα επιθέσεων κατά της περιουσίας στην περιοχή του καταστήματος/επιχείρησής τους τα οποία κατά τα 3/4 των θετικών απαντήσεων έχουν συμβεί αρκετά συχνά, συχνά και πολύ συχνά (μικρότερο ποσοστό από την προηγούμενη περίπτωση ενδεχομένως λόγω μειωμένης θεατότητας ως προς το πρώτο) και κατά το 1/4 μόνον σπάνια. Κατά τη γνώμη τους αυτές οι επιθέσεις γίνονται κυρίως για κλοπές (74%) ή για διαρρήξεις/ληστείες (58% των απαντήσεων), ενώ σημαντικό ποσοστό καταλαμβάνουν απαντήσεις για βανδαλισμούς (27%), καταστροφές (15,6%), δολιοφθορές (9,2%), πλαστογραφίες / χρήση πλαστών – κίβδηλων νομισμάτων (7%), απάτες (5,1%), εμφάνιση ακάλυπτων επιταγών (4,1%). Και σ' αυτήν την περίπτωση και αναφορικά με τους δράστες αυτών των επιθέσεων, κατά τη γνώμη των επιχειρηματιών του δείγματος, αυτοί ανήκουν κυρίως σε μεικτές ομάδες Ελλήνων-αλλοδαπών (49,5% των απαντήσεων), κατά δεύτερο λόγο είναι αλλοδαποί (15,9%) και κατά τρίτο λόγο Έλληνες (12,5%). Ως προς την εθνικότητα των αλλοδαπών δραστών, οι απαντή-

σεις είναι ανάλογες των παραπάνω. Κι εδώ την πρωτοκαθεδρία κατέχουν οι Αλβανοί, ενώ ομοίως το ½ του δείγματος αρνείται να τοποθετηθεί.

Περνώντας από το *φανταστικό* στο *πραγματικό* επίπεδο, οι ίδιοι οι επιχειρηματίες του δείγματος έχουν υποπέσει θύματα κάποιας παράνομης ενέργειας αδικήματος προσβολής ή επίθεσης σε ποσοστό 40%. Οι προσβολές περιλαμβάνουν κλοπές (73,5%), διαρρήξεις/ληστείες (34,3%), καταστροφές (15,7%), βανδαλισμούς (13%), πλαστογραφίες / χρήση πλαστών νομισμάτων (7%), δολιοφθορές (4%), χρήση ακάλυπτης επιταγής (2,5%), απάτες (2,5%). Κατά τη γνώμη τους οι δράστες ανήκαν κατά κύριο λόγο σε μεικτές ομάδες Ελλήνων – αλλοδαπών, κατά δεύτερο όμως λόγο ήταν Έλληνες (25,5%) και κατά τρίτο λόγο αλλοδαποί (16%). Ως προς την εθνικότητα των αλλοδαπών δραστών οι απαντήσεις είναι ανάλογες των παραπάνω. Κι εδώ την πρωτοκαθεδρία κατέχουν οι Αλβανοί, ενώ ομοίως το 40% του δείγματος αρνείται να τοποθετηθεί.

Οι επιχειρηματίες/καταστηματαρχες δηλώνουν ως μεγαλύτερες απειλές για την επιχείρησή/κατάστημά τους τις κλοπές (22% των απαντήσεων), τις φωτιές (6%), τις πορείες/απεργίες (6%), τον ανταγωνισμό (12%), την εγκληματικότητα/επιθέσεις (4,2%), τους «ναρκομανείς» (5,2%), την οικονομική κρίση (11,5%), τους αλλοδαπούς (2,5%), την πολιτική του κράτους (4%), την έλλειψη ασφάλειας (1,5%), τις θεομηνίες (1,3%), την ανεργία (1,1%), τον αιφνίδιο θάνατο, τις εισαγωγές ξένων προϊόντων, τη φορολογία, το κυκλοφοριακό, το να μην έχει δουλειά, ενώ το 4,5% δεν νοιώθουν καμία απειλή.

Ως προς την ανάληψη της ευθύνης του ίδιου του επιχειρηματία και την ανάληψη κινδύνων και υποχρεώσεων από τον ίδιο, οι επιχειρηματίες του δείγματος στην πλειονότητά τους δηλώνουν πως έχουν ασφαλίσει τα εμπορεύματα/προϊόντα τους σε κάποια ασφαλιστική εταιρία (53%), για κλοπή, φωτιά, σεισμούς, θεομηνίες, ατυχήματα. Αρνητική απάντηση έδωσε μόνο το 35%. Ως σημαντικούς παράγοντες κινδύνου για τα προϊόντα τους οι επιχειρηματίες ανέφεραν την πλημμελή αστυνομική παρουσία (38%), την αύξηση της εγκληματικότητας στην περιοχή (32,5%), την παρουσία χρηστών εξαρτησιογόνων ουσιών στην περιοχή (42,5%), τη δράση συμμοριών (17%), τη συχνή εμφάνιση μικροκλοπών, τσαντάκηδων, πορτοφολάδων (29%), την αύξηση της εγκληματικότητας γενικά στη χώρα (26%), τη δραστηριοποίηση πλανόδιων μικροπωλητών (6,5%), το γεγονός ότι η επιχείρηση/κατάστημα βρίσκεται σε κακόφημη συνοικία του Κέντρου (4,5%).

Έτσι, το κατάστημα/επιχείρηση κατά δήλωση των ερωτώμενων, διαθέτει ασφάλιση των προϊόντων (39%), αντικλεπτική προστασία εμπορευμάτων (18,5%), κάμερες/βίντεο ασφαλείας (19,5%), προσωπικό ιδιωτικής ασφαλείας (13%), συναγερμό (46,5%), εξόδους ασφαλείας (28%), πυρασφάλεια

(56,5%), πόρτα ασφαλείας (24%), σιδεριά (23%), σιδερένια ρολά (53,5%), αλεξίσφαιρα τζάμια (5%).

Ιδιαίτερα αναφορικά με την πρόσληψη προσωπικού ιδιωτικής ασφάλειας, όπου προσελήφθη, αυτό κρίθηκε απαραίτητο για λόγους ασφάλειας/προστασίας (41,5%), για την αποτροπή κλοπών (18,6%), διότι έτσι αποφάσισαν οι επιχειρηματίες ολόκληρου του κτηρίου στέγασης της επιχείρησης (13%), λόγω εγκληματικότητας/επιθέσεων στην περιοχή (7%), λόγω έλλειψης αστυνόμευσης (8,5%). Όταν η επιχείρηση διαθέτει προσωπικό ιδιωτικής ασφάλειας (security), το χρησιμοποιεί μόνιμα (47%), περιστασιακά (21,5%), όταν χτυπάει ο συναγερμός (20%), για αστυνόμευση (20%), για να βοηθάει τους υπαλλήλους με τις βαριές εργασίες (1,5%), μόνο για το νυχτερινό ωράριο (3%). Από όσους δεν διαθέτουν προσωπικό ιδιωτικής ασφάλειας (security), μόνο το 10,5% δηλώνει πως θα ήθελε να διαθέτει και αυτό για λόγους προστασίας/ασφάλειας (58%), για αποτροπή κλοπών (10%), για υποκατάσταση της έλλειψης αστυνομίας (10%), για προστασία από την εγκληματικότητα (6%), για πρόληψη καταστροφών (2%).

Ένα σημαντικό ζήτημα που απασχολεί τους κατοίκους, εμπόρους και επισκέπτες του ιστορικού κέντρου της Αθήνας είναι το φαινόμενο του μη στεγασμένου εμπορίου, του παράνομου / πλανόδιου εμπορίου. Αν λάβουμε υπόψη μας την ιστορική εξέλιξη του εμπορίου στην Ελλάδα, τότε καθίστανται καλύτερα ερμηνεύσιμες και κατανοήσιμες οι απαντήσεις ελεύθερου συνειρμού για το πλανόδιο (μη στεγασμένο) εμπόριο.

Στο ιστορικό κέντρο της Αθήνας η διενέργεια παραεμπορίου από πλανόδιους πωλητές κατά δήλωση του 76% των ερωτώμενων είναι μια αδιαμφισβήτητη πραγματικότητα, ένα παραεμπόριο που διενεργείται πολύ συχνά και συχνά (ποσοστό 97% των απαντήσεων) στους δρόμους του εμπορικού μας Κέντρου. Αυτό δημιουργεί πρόβλημα για το 44,2% των ερωτώμενων (απόλυτα) και για το 17,5% εν μέρει, ενώ το 38% δηλώνει πως δεν τους επηρεάζει. Για όσους δημιουργεί κάποιο πρόβλημα (εν όλω ή εν μέρει) αυτό συνίσταται στα: Ανταγωνισμός (42,2%), άσχημη εικόνα – υποβάθμιση περιοχής (16,4%), απώλεια εισοδήματος (14%), διάθεση αφορολογήτων ειδών (4%), παραεμπόριο (3,5%), χαμηλές τιμές (6,6%), δύσκολη πρόσβαση πελατών στο κατάστημα (5,5%), παράνομο εμπόριο (9,5%), ενοχλούν τους πελάτες – περαστικούς (2%), το κράτος δεν βοηθάει – αστυνομία (2,3%), με υποτιμώ ως Έλληνα / καταναλωτή (1,2%).

Η εικόνα των Ελλήνων επιχειρηματιών για τον πλανόδιο μικροπωλητή συμπυκνώνεται στα εξής: Αλλοδαπός (19% των απαντήσεων), μαύρος (!) με τσάντες (18%), ανταγωνιστής (7,5%), πλανόδιος (6,5%), ταλαίπωροι μερο-

καματιάρηδες – κακόμοιροι (!) (14,55), παράνομο εμπόριο (12%), φθηνά προϊόντα (4%), εμπορεύματα σε πάγκους (4%), φοροδιαφυγή (3%), κακή ποιότητα (1,5%), παζάρι (2,5%), αποκρουστική – αντιαισθητική εικόνα (1,1%), ενώ μικρά ποσοστά συγκεντρώνουν οι κατηγορίες απατεώνας (1%), φτώχεια, εύκολο κέρδος, κουλουράς, απώλεια εσόδων, συμπόνοια.

Το 39% των ερωτώμενων έχει αρνητική γνώμη για τους πλανόδιους μικροπωλητές, το 15,5% θετική και το 42,5% αδιάφορη.

Αναφορικά με το πώς πρέπει το κράτος να αντιμετωπίσει τους πλανόδιους μικροπωλητές καταγράφονται τα ακόλουθα στον Πίνακα 1:

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Πώς πρέπει το κράτος να αντιμετωπίσει τους πλανόδιους μικροπωλητές;

	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Ούτε συμφωνώ / ούτε διαφωνώ	ΔΓ/ΔΑ
Να λάβει αστυνομικά μέτρα για την εξαφάνιση του παραεμπορίου	58%	24%	11,5%	3%
Να τους αφήσει να δραστηριοποιούνται ελεύθεροι	8%	74%	11%	3%
Να τους επιβάλει βαριά πρόστιμα	27%	44%	21%	4%
Να οδηγούνται στις φυλακές	6%	71%	14%	3,5%
Να τους επιβλέπει χωρίς κυρώσεις	19%	54%	17%	4%
Να τους φορολογεί βαρύτερα	28%	40%	22%	4%
Να δημιουργήσει ειδικούς χώρους για την άσκηση της εμπορίας τους νόμιμα	82,5%	4%	8%	2%
Να τους εξαναγκάσει να μεταφερθούν σε άλλη περιοχή	42,5%	28,5%	20,6%	4,2%
Να απελαύνει τους αλλοδαπούς μικροπωλητές από τη χώρα	21,2%	46,5%	20,4%	8%

Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειώσουμε ότι υφίστανται συγκεκριμένες διαφοροποιήσεις και αποκλίσεις από το μέσο όρο των απαντήσεων των επιχειρηματιών που δραστηριοποιούνται στα προάστια ελέγχου του δείγματος από τις απαντήσεις των επιχειρηματιών που δραστηριοποιούνται στο ιστορικό κέντρο της Αθήνας ως προς τα εξής:

Μια συνολική συγκριτική ανάγνωση των ευρημάτων υποδεικνύει ότι οι επιχειρηματίες που δραστηριοποιούνται στα προάστια είναι νεότεροι ως προς την ηλικία, σε μεγαλύτερο ποσοστό γυναίκες από το αντίστοιχο του Κέ-

ντρου, οι δε επιχειρήσεις νεότερες. Εμφανίζονται περισσότερο αισιόδοξοι σε όλα τα επίπεδα από τους επιχειρηματίες του Κέντρου, περισσότερο ικανοποιημένοι από τον κύκλο εργασιών της επιχείρησης, περισσότερο ευάλωτοι στον ανταγωνισμό από την ύπαρξη πολυκαταστημάτων, πολυεθνικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα και από τους πλανόδιους μικροπωλητές και περισσότερο ασφαλείς. Αυτό δικαιολογείται και από τα μικρότερα ποσοστά προσβολών και επιθέσεων που καταγράφονται στις απαντήσεις τους. Μια άλλη σημαντική διαφοροποίηση καταγράφεται αναφορικά με τους πλανόδιους μικροπωλητές για τους οποίους οι επιχειρηματίες των προαστίων έχουν μια περισσότερο αρνητική εικόνα και η στάση απέναντί τους διαγράφεται περισσότερο αυστηρή, αν και στις περιοχές αυτές η δραστηριοποίηση των πλανόδιων μικροπωλητών εμφανίζεται μικρότερη και η αντίθεσή τους έγκειται κατά κανόνα στο ζήτημα του ανταγωνισμού.

3. Συμπέρασμα

Διαπιστώνεται και εμπειρικά ο *αντινομικός χαρακτήρας της ιστορικής σχέσης μεταξύ δημοσίου και ιδιωτικού* ο οποίος με την ανάδυση της *νεωτερικότητας* εμφανίζεται ως αντιπαράθεση, αφενός, της ατομικής οικονομικής δράσης και των προσωπικών εκδηλώσεων και πραγματώσεων των επιλογών του βίου (ιδιωτική υπόθεση) και, αφετέρου, των πολιτικών όρων για τη δράση και τις εκδηλώσεις αυτές – όρων στους οποίους απεδόθη δημόσιος χαρακτήρας. *«Τελευταία δε μορφή της διαλεκτικής δημοσίου και ιδιωτικού αποτελεί η σημερινή επανιδιωτικοποίηση ουσιωδών δημοσίων λειτουργιών, τις οποίες πλέον ιδιοποιούνται μεγάλες πολυεθνικές επιχειρήσεις οι οποίες επιδιώκουν παράλληλα να αποκαταστήσουν μια νέα δημοσιότητα με αφετηρία τη δική τους ιδιωτικο-οικονομική σφαίρα συμφερόντων - δημοσιότητα διαμεσολαβημένη από τα παγκόσμια μέσα ενημέρωσης που συνεπάγεται διαρθρωτικές στρεβλώσεις του δημόσιου χώρου, όπως είναι η παρουσίαση εγγενώς δημόσιας φύσεως καταστάσεων ως πεδίων ιδιωτικής πρωτοβουλίας και ευθύνης και οδηγεί στο στιγματισμό της κοινωνικής και πολιτικής δράσης που επιδιώκει την άρση τέτοιων στρεβλώσεων»*.⁶ Οι τάσεις αυτές γίνονται ισχυρότερες

6. Βλ. σχετικά Ψυχοπαίδης Κ., 1996, «Δημόσιος χώρος και κοινωνικοπολιτικές αξίες», στο συλλογικό τόμο με τίτλο *Όρια και σχέσεις δημοσίου και ιδιωτικού*, Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, σ. 25-36, καθώς και το σύνολο των κειμένων του συλλογικού αυτού τόμου.

με την προϊούσα διεθνοποίηση της δράσης των πολυεθνικών / υπερεθνικών αυτών επιχειρήσεων που οδηγεί σε αντίστοιχη εξασθένηση της κυριαρχίας των εθνικών κρατών, ενώ ταυτόχρονα οι επιχειρήσεις αυτές δεν δεσμεύονται αποτελεσματικά από συνταγματικές εγγυήσεις και διαδικασίες πολιτικής νομιμοποίησης. Έτσι το στοιχείο της κοινωνικής αλληλεγγύης αποσπάται από τον παραδοσιακό δημόσιο χώρο ή συρρικνώνεται δραστικά η παρουσία του σ' αυτόν. Παράλληλα, παραδοσιακοί χώροι της «δημόσιας μέριμνας σε αντιπαράθεση με τον ιδιωτικό χώρο χάνουν τα δημόσια στηρίγματά τους και μεσολαμβάνονται από ιδιωτικούς ή μεικτούς θεσμούς. Με τον τρόπο αυτό σχετικοποιούνται ωστόσο τα κριτήρια, βάσει των οποίων προκρίνονται ορισμένες δράσεις και απορρίπτονται άλλες, και οι πολιτικές απομακρύνονται από ένα πλαίσιο δημόσιας συνεννόησης και κριτικής».⁷

Αυτές οι εξελίξεις δεν έχουν αφήσει ανεπηρέαστο το πεδίο του κοινωνικού ελέγχου του εγκλήματος. Υπό το θεωρητικό πρίσμα δε της νεωτερικής φιλοσοφίας και φιλολογίας, ιδιαίτερα των παρατηρήσεων του Giddens για τις συνέπειες της νεωτερικότητας,⁸ που «πρώτα απ' όλα μεταβάλλουν κατά ένα τρόπο “μη αναστοχασμένο” και “ανακλαστικό” τα ίδια τα θεμέλια των νεωτερικών κοινωνιών μετατρέπόμενες οι ίδιες σε “κοινωνίες της διακινδύνευσης/του ρίσκου”»,⁹ στην εν λόγω εμπειρική έρευνα του ΕΚΚΕ, υπογραμμίζεται η αναδιάταξη των σχέσεων δημόσιου-ιδιωτικού στο ποινικό πεδίο, στο πλαίσιο επανεξέτασης των παραγόντων «ρίσκου», «κινδύνων» και «διακινδυνεύσεων» για τον Έλληνα επιχειρηματία που δραστηριοποιείται στο ιστορικό (εμπορικό) κέντρο της Αθήνας.

Αναδεικνύεται και εμπειρικά ότι στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία οι έννοιες της ασφάλειας και της απειλής ίσως να αποκτούν ένα ιδιότυπο περιεχόμενο που διευκολύνει τη μεταφορά «κινδύνων» από το οικονομικό στο ποινικό πεδίο με σημαντικές προεκτάσεις και συνέπειες για το δίπολο επιχειρηματικότητα-ανταγωνιστικότητα και κοινωνική συνοχή.¹⁰ Στη συνέχεια διαπιστώνονται θεσμικές και δια-θεσμικές αλλοιώσεις που οδηγούν ή συνεπικουρούν σε μια θεσμική απορρύθμιση του εγκλήματος και της τιμωρίας.

7. Ψυχοπαίδης Κ., 1996, όπ. ανωτ. σημ., σ. 25-36.

8. A. Giddens, 2001, *Οι συνέπειες της νεωτερικότητας*, Αθήνα, Κριτική.

9. Β. Γεωργιάδου, 2001, «Όχημα του τζαγγερνών ή κοινωνία της διακινδύνευσης;», *Επιστήμη και κοινωνία*, τεύχ. 7, σ. 157-178, εδώ, σ. 160.

10. Βλ. σχετικές παρατηρήσεις των Κανδύλη Γ., Αράπογλου Β., Μαλούτα Θ., 2007, «Μετανάστευση και το δίπολο “Ανταγωνιστικότητα – Κοινωνική Συνοχή” στην Αθήνα», στο *Γεωγραφίες*, τεύχ. 13, σελ. 35-54.

Διαπιστώνεται και εμπειρικά το καινούργιο κυβερνητικό ορθολογικό πρότυπο ελέγχου του εγκλήματος¹¹ που είναι ευθυγραμμισμένο με τη νέα αντίληψη της ρυθμιστικής κυβερνητικοποίησης του κοινωνικού («governmentality of the social»).¹² Το τοπίο που αναδύεται καταδεικνύει την εγκατάσταση μιας εξαιρετικής ποικιλίας καθεστώτων ελέγχου πάσης υφής και προέλευσης που έχουν μετατραπεί από καθεστώτα ελέγχου της παράνομης, εγκληματικής ή αποκλίνουσας συμπεριφοράς σε αστικό - ποινικό- προνοιακά σύνθετα. Από τη μια πλευρά, διαπιστώνεται μια άνθηση στις πολιτικές υπευθυνοποίησης της κοινωνίας πολιτών, αφενός, με την επιστράτευση κρατικών αρχών, κοινωνικών φορέων και πολιτών σε μια αλυσίδα συνδυασμένων δράσεων πρόληψης και καταπολέμησης του εγκλήματος εκ του πλησίον και, αφετέρου, με την προώθηση –ή διαφορετικά, όπως συνήθως εκφέρεται, ευαισθητοποίηση / κινητοποίηση– συμπεριφορών ελέγχου του εγκλήματος από αυτά τα ίδια τα υπευθυνοποιημένα δρώντα κοινωνικά υποκείμενα που κινητοποιούνται στη μάχη κατά του εγκλήματος στη λογική της εξυπηρέτησης ιδίου συμφέροντος. Ως αποτέλεσμα, το δίκτυο ελέγχου του εγκλήματος επεκτείνεται και διευρύνεται με το συνδυασμό τυπικών κρατικών-κυβερνητικών θυλάκων ελέγχου και κοινωνικών ή/και ιδιωτικών φρουρών, επιτηρητών και τοποτηρητών του χώρου ανάμεσα στην κρατική εξουσία και τον εγκληματία-δράστη που υποστασιοποιούν στην πράξη τη θεωρητική δέσμευση της νέας στρατηγικής για την επιβολή μιας έμμεσης μορφής κυβερνητικής διαχείρισης από απόσταση.

Τα εμπειρικά ευρήματα αποκαλύπτουν, επίσης, μια σύγχυση στις προσπάθειες μετάφρασης των νέων ορθολογικών εκσυγχρονιστικών προτύπων και της πρακτικής τους εφαρμογής από τις συναρθρώσεις κρατικών και ιδιωτικών φορέων δράσης. Από την άλλη πλευρά, διαπιστώνεται μια έκρηξη της επινοητικότητας του πνεύματος στο επίπεδο των τεχνολογιών ασφάλειας και ασφάλισης, ως αποτέλεσμα τόσο του αυξημένου κυβερνητικού ενδιαφέροντος όσο και της δημιουργίας μιας αγοράς που εξωθεί την επιτάχυνση των συναφών εξελίξεων και τον πολύ άνισο καταμερισμό των επινοήσεων.¹³ Παρά τους ισχυρισμούς ότι οι σύγχρονες κοινωνίες έχουν ιστορικά περιέλθει στο στάδιο μιας μετα-πειθαρχικής («post-disciplinary») εποχής,¹⁴ ότι η έννοια της

11. D. Garland, 1997, «Governmentality and the problem of crime», *Theoretical Criminology*, vol. 1, no 2, σ. 173 – 214.

12. Βλ. σχετική βιβλιογραφία με την έννοια του Foucault στο G. Burchell, C. Gordon and P. Miller (eds), 1991, *The Foucault effect*, Hemel Hempstead, Harvester Wheatsheaf.

13. Βλ. σχετικά D. Garland, 1997, ανωτ. σημ.

14. J. Simon, 1993, *Poor discipline: Parole and the social control of the underclass 1890-1990*, Chicago, University of Chicago Press.

επικινδυνότητας έχει παραχωρήσει τη θέση της στην έννοια της *διακινδύνευσης*¹⁵ και ότι ο κοινωνικός έλεγχος είναι πλέον συνεχής, συμφυής με το κοινωνικό γίγνεσθαι, διαδικτυακός και πλανητικός παρά ασυνεχής, τοπικός και εξατομικευμένος,¹⁶ οι συναφείς στρατηγικές εμφανίζουν ασυνέπεια ως προς τον *ορθολογισμό* τους και διασπορά και αβεβαιότητα ως προς τις *τεχνολογίες* τους.¹⁷ Αυτή η *λογική αναντιστοιχία* στόχων και *τεχνολογιών* οδηγεί πράγματι, όπως τα δεδομένα προτείνουν, στην αποκαλούμενη *δισχιδή στρατηγική παρέμβαση* για την αντιμετώπιση του εγκλήματος («bifurcation») που χαρακτηρίζεται από τη σύγχρονη διαφοροποίηση της ποινικής απάντησης στη βάση των νέων εννοιών της *διακινδύνευσης* και του *εξορθολογισμού* της διαχείρισης των πόρων.¹⁸ Παρά το γεγονός ότι αυτό το *παράδοξο* μερικές φορές ορθολογικοποιείται (ως *δισχιδής παρέμβαση*), στην πραγματικότητα αναδεικνύεται σε πολιτική παραδοξολογία που απορρέει από ένα κράτος που έρχεται αντιμετώπιζε με τα όριά του.¹⁹

Στη συνέχεια εντοπίζεται μια σαφής ένδειξη στροφής προς τη δια-θεσμική διασύνδεση του τυπικού με άλλες μορφές άσκησης κοινωνικού ελέγχου στη διαχείριση του εγκληματικού φαινομένου. Τη στιγμή που η εξουσιαστική κυριαρχία του κράτους δεν αμφισβητείται, πολλές διεργασίες επισυμβαίνουν παράλληλα *εκτός ή στη σκιά* των τυπικών θεσμών. Οι πρακτικές υποδεικνύουν μια στροφή και ένταση της χρήσης του αστικού δικαίου (τη λεγόμενη *αστικοποίηση του ποινικού δικαίου*) για την επίτευξη στόχων της ποινικής δικαιοσύνης.²⁰ Ως γνωστόν, η χρήση *αστικών θεραπειών* για τον έλεγχο εγκληματικής ή αντικοινωνικής συμπεριφοράς έχει μακρά ιστορία, αλλά η επέκτασή της προς την κατεύθυνση των απαντήσεων στην παρέκκλιση και η ρητή δια-θεσμική ανάμειξη αστικών και ποινικών κυρώσεων ως πολιτική ελέγχου του εγκλήματος υπήρξαν πάντοτε ιστορικά διακριτές με σαφήνεια.²¹ Αστικές κυ-

15. R. Castel, 1991, «From dangerousness to risk», στο Burchell, Gordon, Miller, βλ. ανωτ. σημ., σ. 281-98.

16. G. Deleuze, 1995, «Postscript on control societies», στο *Negotiations*, μτφρ. από M. Jouglin, New York, Columbia University Press, σ. 177-82.

17. N. Rose, 2000, «Government and control», *The British Journal of Criminology*, vol. 40, no2, σ. 321-339.

18. A. E. Bottoms, 1983, «Neglected features of contemporary penal systems», στο D. Garland and P. Young (eds), *The power to punish*, σ. 166-202.

19. Βλ. ανωτ. D. Garland, 1996, σ. 462.

20. Sh. L. Roach Anleu, 1998, «The role of civil sanctions in social control: a socio-legal examination», στο Lorraine Green Mazerolle and Ian Roehl (eds), *Civil Remedies*, New York, Criminal Justice Press.

21. M. M. Cheh, 1991, «Constitutional limits on using civil remedies to achieve criminal law

ρώσεις, όπως αποζημιώσεις, αποκαταστάσεις ζημιών κ.λπ., έχουν, από καιρό, ρητά εισαχθεί στους ποινικούς νόμους με σαφές περιεχόμενο και στοχοθεσία. Το ζήτημα παραμένει ανοικτό αναφορικά με τις νέες διοικητικού και κανονιστικού περιεχομένου διατάξεις, όπως στην περίπτωση της *περιστασιακής ή περιπτώσιολογικής στρατηγικής πρόληψης του εγκλήματος* (situational crime-prevention strategies)²² που στοχεύουν στη ρύθμιση της συμπεριφοράς ποικίλων πληθυσμών –υπο-ομάδων– με στόχο την ελαχιστοποίηση των ευκαιριών για την εμφάνιση εγκληματικών δραστηριοτήτων. Η συνεχώς εντεινόμενη έμφαση στη μείωση της ευκαιρίας διάπραξης εγκλημάτων και την πρόληψη του οικονομικού κόστους / ζημίας, στην εποχή της απόσυρσης του κράτους, προωθεί τη στρατηγική υιοθέτηση ιδιωτικών μέσων και φορέων για την τήρηση και διατήρηση της γνωστής ως *δημόσιας ασφάλειας* (ιδιωτική αστυνομία) και την προώθηση μοντέλων ιδιωτικής ασφάλισης για την ανάληψη του κινδύνου. Ως αποτέλεσμα η συμπτωματολογία του εγκλήματος διασπείρεται ανάμεσα σε *κατηγορίες ριψοκίνδυνων θυμάτων*.²³ Για παράδειγμα, το ιδιωτικό ασφαλιστικό σύστημα των ασφαλειών προστασίας της ιδιοκτησίας λειτουργεί και για τη διαχείριση των συνεπειών των εγκληματικών δραστηριοτήτων μεταθέτοντας τον κίνδυνο / βάρος ανάληψης των υποχρεώσεων κάλυψης της ζημίας, στα πιθανά θύματα, δηλαδή, τους ιδιοκτήτες. Επιπλέον, οι κατηγοριοποιήσεις, στις οποίες επιδίδονται οι ασφαλιστικές εταιρείες τόσο του είδους των ασφαλειών / ασφαλιστήριων συμβολαίων όσο και, κατά συνέπεια, των ίδιων των ασφαλισμένων, δεν συνιστούν εννοιολογικές ταξινομίες στη βάση κοινών κοινωνικών χαρακτηριστικών *ταυτότητας* ανάμεσα στα μέλη αλλά τεχνικές κατασκευές που ιεραρχούνται στη βάση σειράς χαρακτηριστικών που συνδέονται με τις εκτιμήσεις και αποτιμήσεις των κινδύνων²⁴ με αποτέλεσμα έναν επιπλέον κατακερματισμό του κοινωνικού σώματος στη βάση της σταθερής οικονομικής δυνατότητας αυτών των ίδιων των κοινωνικών μελών για την *κάλυψη πιθανών κινδύνων*.

objectives: understanding and transcending the criminal - civil law distinction», *Hastings Law Journal*, no 42, σ. 1325-1413.

22. R. V. Clarke (ed.), 1992, *Situational crime prevention: Successful case studies*, NY, Harrow and Heston.

23. N. Reichman, 1986, «Managing crime risks: toward an insurance based model of social control», *Research in Law, Deviance and Social Control*, no 8, σ. 151-72' F. Ewald, 1991, «Insurance and risk», στο Graham Burchell, Colin Gordon and Peter Miller (eds), *The Foucault effect: Studies in governmentality*, London, Harvester, Wheatsheaf, σ. 201-5.

24. F. Ewald, 1991, *ibid*' J. Simon, 1987, «The emergence of a risk society: insurance, law and the state», *Socialist Review*, no 95, σ. 61-89' J. Simon, 1988, «The ideological effects of actuarial practices», *Law and Society Review*, no 22, σ. 771-800.

Ως εκ τούτων, ο μέχρι τώρα αποκλειστικά *δημόσιος χαρακτήρας* της άσκησης της αντεγκληματικής πολιτικής *μεταρρυθμίζεται* συμπεριλαμβάνοντας και την *ιδιωτική σφαίρα* με συνεχώς διευρυνόμενη ένταση. Η *ευθύνη μείωσης των ευκαιριών εκδήλωσης εγκληματικών φαινομένων* μεταφέρεται σ' αυτά τα ίδια τα μέλη της κοινωνίας (τους επιχειρηματίες εν προκειμένω) που καθίστανται πλέον *υπεύθυνα* να ελαχιστοποιήσουν *αφ' εαυτών* τις πιθανότητες μετατροπής τους σε θύματα εγκληματικών δραστηριοτήτων. Επιπλέον, η ευθύνη διαχείρισης της μικροεγκληματικότητας έχει μετατεθεί από την κρατική αστυνομία στην ιδιωτική. Η προσοχή έχει, κι εδώ, πλέον, στραφεί από τους πιθανούς δράστες στα θύματα. Καθώς δε τα θύματα κλοπών και διαρρήξεων (ενδεικτικά) ικανοποιούνται ελάχιστα από την προσφυγή στο κρατικό τυπικό σύστημα ελέγχου εξαιτίας των προβλημάτων που αναδεικνύονται στη διαλεύκανση των συναφών αδικημάτων, μέτρα ιδιωτικής ασφάλισης και αστυνόμευσης –για όσους μπορούν οικονομικά να ανταπεξέλθουν στο κόστος– κρίνονται πλέον απαραίτητα τόσο για το ζήτημα της ασφάλειας όσο και της αποζημίωσης. Ως αποτέλεσμα, οι κανονισμοί και οι νόμοι της ιδιωτικής ασφάλισης καθίστανται *σημαντική πηγή ρύθμισης της συμπεριφοράς των πιθανών θυμάτων* με τη μεταφορά τόσο της *ευθύνης ελαχιστοποίησης των πιθανοτήτων θυματοποίησης* καθώς και της *ipso facto ποσότητας της εγκληματικής δραστηριότητας* στα ίδια τα θύματα, γεγονός που υποδεικνύει μια ακόμη δια-θεσμική αλλοτρίωση ανάμεσα στις σφαίρες του *δημοσίου* και του *ιδιωτικού*.

Μια άλλη εξέλιξη στον τομέα της πρόληψης αποτελεί η στρατηγική της εγκατάστασης ηλεκτρονικών *παρατηρητηρίων* της ανθρώπινης δραστηριότητας και συμπεριφοράς (ενδεικτικά, κλειστά ηλεκτρονικά κυκλώματα παρακολούθησης δημοσίων οδών, κτηρίων, εμπορικών κέντρων, τραπεζών κ.λπ.). Παρά τα πλεονεκτήματα που εμφανίζουν αυτές οι στρατηγικές αναφορικά με την *ένταση της διαπιστωτικής μας γνώσης* για το έγκλημα, ως αποτέλεσμα, τοπικοί *φρουροί* –φορείς ή πολίτες– μετατρέπονται σε επιθεωρητές, επιτηρητές και τοποτηρητές των *άλλων*, η *ένταση του φόβου του εγκλήματος* μεγιστοποιείται και η έννοια της *διακινδύνευσης* μεταβάλλεται στην κεντρική πολιτισμική αναφορά της πραγματικής και συμβολικής κοινωνικής αλληλόδρασης. Πραγματικά, τα δεδομένα προτείνουν ότι υποψία, καχυποψία και *επικινδυνοποίηση* έχουν δημιουργήσει μια τάση συνεχούς *αποτίμησης* δημοσίων και ιδιωτικών χώρων με όρους αντιμετώπισης πιθανής *απειλής* από *διαφοροποιημένους άλλους*. Συστήματα, στρατηγικές και τακτικές βασίζονται στην *υποψία* και υποστηρίζονται από την *πιθανότητα*. Το κοινωνικό σώμα, αφενός, στρωματοποιείται *ανά ασφαλή ή επικίνδυνη* περιοχή

και, αφετέρου, διασπάται περισσότερο στη βάση της εκδήλωσης *υγιούς* κοινωνικής συμπεριφοράς με *αυτοματοποιημένα και ηλεκτρονικά ελεγχόμενα μέσα και κριτήρια*. Κατά συνέπεια, καθώς η ηλεκτρονική αυτοματοποίηση του κοινωνικού ελέγχου εντείνεται, η ανάγκη καλλιέργειας αμοιβαίων κοινωνικών σχέσεων εμπιστοσύνης, διαλόγου, διαπραγμάτευσης καθώς και ανάπτυξης των κοινωνικών δεξιοτήτων της παλιάς, ευχάριστης, καλής γειτονιάς και γειτονίας, μειώνεται. Και στο σημείο αυτό εντοπίζεται το *παράδοξο της ασφάλειας*. Η *αίσθηση ασφάλειας* αλλά και αυτή η ίδια η *ασφάλεια* του πολίτη ίσως να μην επιτυγχάνονται πλέον ως αποτέλεσμα των γνωστών μας συνεκτικών διαδικασιών κοινωνικής αλληλεπίδρασης, αλλά να διασπείρονται *τεχνικά* ανάμεσα στα *ευαισθητοποιημένα* μέλη μιας κοινωνίας με διαταραγμένη ήδη κοινωνική συνοχή που έχουν βαθειά καλλιεργημένη πλέον την επίγνωση της *ευάλωτης* κοινωνικής τους θέσης. Αυτή ακριβώς η *τεχνητή* προσφορά *ασφάλειας* που διατρέχει τη δημόσια και ιδιωτική σφαίρα οδηγεί στην κοινωνική διεκδίκηση της αύξησής της. Το *παράδοξο της ασφάλειας* φαίνεται πως δεν αποτελεί πλέον μονοσήμαντη συνέπεια της αύξησης των κινδύνων αλλά κυρίως της *μη κοινωνικής διαχείρισης και μεταχείρισής τους*. Αντανακλά επίσης τη μετάβαση από το ιστορικό στάδιο της εκβιομηχάνισης που επέφερε τον *εξορθολογισμό των κινδύνων*, στην εποχή της *ύστερης νεωτερικότητας* που χαρακτηρίζεται από την υπεροχή μιας τεχνητής/ μη κοινωνικής διαχείρισης των κοινωνικών σχέσεων ανάμεσα σε άτομα, συλλογικότητες και θεσμούς²⁵.

4. Επίλογος

Διαπιστώνεται μια εμφανής κρίση της δημόσιας σφαίρας που εκδηλώνεται τόσο στη σχέση κράτους και κοινωνίας, όσο και ως κρίση του δημόσιου λόγου. Οι κοινωνικοί εταίροι (στην περίπτωσή μας Έλληνες επιχειρηματίες) δεν αποτελούν πλέον τους προνομιακούς συνομιλητές στη δημόσια διαδικασία λήψης αποφάσεων για θέματα που τους αφορούν. Έτσι, πιθανόν οι εννοιολογήσεις να γίνονται πιο δόκιμες, εάν εγκαταλείψουμε τη διάκριση μεταξύ ιδιωτικής σφαίρας και κράτους και θέσουμε στο επίκεντρο τη διάκριση μεταξύ ιδιοτέλειας και δημοσίων συμφερόντων.

25. Βλ. σχετικά ανωτ. σημ. M. Lianos and M. Douglas, 2000, «Dangerization and the end of deviance», *British Journal of Criminology*, vol. 40, no 2, σ. 261-278.

Οι μορφές τόσο της σύγχρονης διακυβέρνησης όσο και των κοινωνικών σχέσεων αναδεικνύουν νέους τρόπους σκέψης και δράσης και απέναντι στο εγκληματικό φαινόμενο. Οι νέου τύπου ρυθμιστικές παρεμβάσεις του κράτους καθοδηγούνται πλέον από τη νεοφιλελεύθερη πρόσμειξη του ανταγωνισμού της αγοράς, των ιδιωτικοποιήσεων κρατικών/δημόσιων θεσμών και θεσμικών οργάνων και την κρατική *εξ αποστάσεως* –ή *αποκεντρωμένη* κατ' άλλους– διευθέτηση των κρίσεων. Σύγχυση επικρατεί ανάμεσα στα όρια του δημόσιου και του ιδιωτικού χώρου και των όρων προστασίας και αστυνόμευσης τους. Εμπορική επιχειρηματικότητα και ανταγωνισμός βρίσκονται αντιμέτωποι με μια διαρκώς διογκούμενη ιδιότυπη *ανομία* που εδράζεται, αφενός, στην αποδοχή μιας *πλανητικοποιημένης* λογικής διαχείρισης των κοινωνικών κρίσεων και, αφετέρου, στη σύγχυση των ορίων δημοσίου-ιδιωτικού, της δημόσιας ασφάλειας και της ιδιωτικής ασφάλισης, γενικότερα ανάμεσα στην ασφάλεια και την επισφάλεια, τη *δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου* τήρηση της κοινωνικής ευταξίας. Η *Νέα Ποινολογία*²⁶ εμφανίζεται εμποτισμένη από το φιλοσοφικό έρεισμα των νέων ρυθμιστικών προληπτικού τύπου διαχειριστικών κυβερνητικών παρεμβάσεων *ελέγχου της διακινδύνευσης*,²⁷ που εδράζονται μεταξύ άλλων κυρίαρχα στην λογική της *έντασης της ευθύνης* του κοινωνικού υποκειμένου («responsibilization») και της αξίας της επιστράτευσης *ιδιωτικών μηχανισμών κάλυψης ή ανάληψης του κινδύνου* («actuarial logic»).²⁸ Ως αποτέλεσμα, οι προσπάθειες *διαχείρισης των εγκληματογόνων καταστάσεων* οδηγούν, αφενός στην *ενίσχυση της τιμωρητικής* απάντησης του κράτους και, αφετέρου, στην εμφάνιση νέων στόχων και νέων στρατηγικών *κοινωνικής προσαρμοστικότητας* –όπως η στρατηγική *υπευθυνοποίησης* ή οι στρατηγικές *επαναπροσδιορισμού* τόσο της αποκλίνουσας συμπεριφοράς όσο και της αποτελεσματικότητας των θεσμών ελέγχου του εγκλήματος– οι οποίες *ενεργούν διαμέσου*, δηλαδή με τη βοήθεια, πλέον, παρά *επί* των κοινωνικών φορέων και αυτών των ίδιων των κοινωνικών υποκειμένων.²⁹

26. Βλ. σχετικά D. Garland, 1985, *Punishment and welfare*, Aldershot, Gower, London· D. Garland, 1990, *Punishment and Modern Society*, Oxford, Clarendon Press· M. Feeley and J. Simon, 1992, «The New Penology: Notes on the emerging strategy of corrections and Its implication», *Criminology*, no 30, σ. 449-474.

27. U. Beck, 1992, «Risk Society: Towards a new modernity», Newbury Park, Sage, London.

28. D. Nelken (ed.), «The futures of Criminology», London, Sage.

29. Βλ. σχετικά και D. Garland, 1996, «The limits of the sovereign state», *The British Journal of Criminology*, vol. 36, no 4, σ. 445-471.

Έτσι, διαπιστώνεται μια *ανακατασκευή* του «*ρίσκου*», των «*κινδύνων*» και «*διακινδυνεύσεων*» ανάμεσα στο οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό πεδίο με τρόπο που εμφανίζει κρίσιμες συνέπειες για την αστυνόμευση γενικά και τον κοινωνικό έλεγχο του εγκλήματος ειδικότερα. Η έννοια της «*απειλής*» καθεαυτήν αναδιατυπώνεται καθώς πρόκειται κυρίαρχα για μια «*προλεταριακού*» τύπου ανασφάλεια ενώπιον της διάχυσης των κοινωνικών δικαιωμάτων και της έντασης του ανταγωνισμού στην αγορά εργασίας καθώς και άλλων κοινωνικών πόρων από τους οποίους διεκδικεί μερίδιο ο «*άλλος*» με την παρουσία του.³⁰

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Βαΐου Ντ., κ. ά., 2007, «Μετανάστευση, φύλο, αστικός χώρος: Αναζητώντας τις αλληλοτομίες τριών προσεγγίσεων στην Αθήνα», *Γεωγραφίες*, τεύχ. 13, σ. 55-65.
- Γεωργιάδου Β., 2001, «Όχημα του τζαγερνώτ ή κοινωνία της διακινδύνευσης;», στο *Επιστήμη και Κοινωνία*, τεύχ. 7, σ. 157-178.
- Giddens A., 2001, *Οι συνέπειες της νεωτερικότητας*, Αθήνα, Κριτική.
- Κανδύλης Γ., Αράπογλου Β. και Μαλούτας Θ., 2007, «Μετανάστευση και το δίπολο ‘ανταγωνιστικότητα – κοινωνική συνοχή’ στην Αθήνα», *Γεωγραφίες*, τεύχ. 13, σ. 35-54.
- Μαλούτας Θ. κ. ά., 2007, «Η απόρριψη του “άλλου” ως τρόπος αντιμετώπισης της ετερότητας», στο Π. Καφειτζής, Θ. Μαλούτας και Ι. Τσίγκανου (επιμ.), *Πολιτική, κοινωνία, πολίτες*, Αθήνα, ΕΚΚΕ, σ. 63-98.
- Τσίγκανου Ι., 2002, *Οι Εγκληματολογικές όψεις του κοινωνικού αποκλεισμού*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη.
- Ψυχοπαίδης Κ., 1996, «Δημόσιος χώρος και κοινωνικοπολιτικές αξίες», στο *Όρια και σχέσεις δημόσιου και ιδιωτικού*, Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, σ. 25-36.

Ξενόγλωσση

- Anleu R. Sh. L., 1998, «The role of civil sanctions in social control: a socio-legal examination», Lorraine Green Mazerolle and Ian Roehl (eds), *Civil remedies*, New York, Criminal Justice Press.
- Beck U., 1992, *Risk society: Towards a new modernity*, Newbury Park, Sage, London.

30. Βλ. σχετικά Μαλούτας Θ. κ. ά., 2007, «Η απόρριψη του “άλλου” ως τρόπος αντιμετώπισης της ετερότητας», στο Καφειτζής Π., Μαλούτας Θ., Τσίγκανου Ι. (επιμ.), «Πολιτική – Κοινωνία – Πολίτες», Αθήνα, ΕΚΚΕ, σ. 63-98, εδώ σ. 83.

- Bottoms A. E., 1983, «Neglected features of contemporary penal systems», στο D. Garland and P. Young (eds), *The power to punish*, London, Sage, σ.166-202.
- Burchell G., Gordon C. and Miller P. (eds), 1991, *The Foucault effect*, Hemel Hempstead, Harvester Wheatsheaf.
- Castel R., 1991, «From dangerousness to risk», in G.Burchell, C. Gordon and P.Miller (eds), *The Foucault effect*, Hemel Hempstead, Harvester Wheatsheaf, σ. 281-298.
- Chen M. M., 1991, «Constitutional limits on using civil remedies to achieve criminal law objectives: understanding and transcending the criminal-civil law distinction», *Hastings Law Journal*, no 42, σ.1325-1413.
- Clarke R. V. (ed.), 1992, *Situational crime prevention: Successful case studies*, NY, Harrow & Heston.
- Deleuze G., 1995, «Postscript on control societies», *Negotiations* (μτφ. M. Jouglin), New York, Columbia University Press, σ. 177-182.
- Ewald F., 1991, «Insurance and risk», in Gr.Burchell, C. Gordon and P.Miller (eds), *The Foucault effect: Studies in governmentality*, London, Harvester, Wheatsheaf, σ. 201-205.
- Feeley M. & Simon J., 1992, «The New penology: Notes on the emerging strategy of corrections and its implication», *Criminology*, vol. 30, σ. 449-474.
- Garland D., 1990, *Punishment and modern society*, Oxford, Clarendon Press.
- Garland D., 1997, «Governmentality and the problem of crime», *Theoretical criminology*, vol. 1, no 2, σ. 173-214.
- Garland D., 1996, «The limits of the sovereign state», *The British journal of criminology*, vol. 36, no 4, σ. 445 – 471.
- Garland D., 1985, *Punishment and welfare*, Aldershot, Gower, London.
- Lianos M. and Douglas M., 2000, «Dangerization and the end of deviance», *British Journal of Criminology*, vol. 40, no 2, σ. 261-278.
- Massey D., 2005, *For Space*, Oxford, Sage.
- Nelken D. (ed.), 1998, *The futures of criminology*, London Sage.
- Reichman N., 1986, «Managing crime risks: toward an insurance based model of social control», *Research in law, deviance and social control*, no 8, σ. 151-172.
- Rose N., 2000, «Government and control», *The British Journal of Criminology*, vol. 40, no2, σ. 321-339.
- Simon J., 1988, «The ideological effects of actuarial practices», *Law and Society Review*, no 22, σ. 771-800.
- Simon J., 1987, «The emergence of a risk society: insurance, law and the state», *Socialist Review*, no 95, σ. 61-89.
- Simon J., 1993, *Poor discipline: Parole and the social control of the underclass 1890-1990*, Chicago, University of Chicago Press.

